

Sygn. akt V ACa 324/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 12 czerwca 2014 r.

Sąd Apelacyjny w Gdańsku – Wydział V Cywilny

w składzie:

Przewodniczący: SSA Jacek Greła

Sędziowie:	SA Maria Sokołowska (spr.) SO del. Przemysław Banasik
Protokolant:	st. sekretarz sądowy Żaneta Dombrowska

po rozpoznaniu w dniu 12 czerwca 2014 r. w Gdańsku na rozprawie

sprawy z powództwa K. J.

przeciwko D. J.

o ustalenie nieważności oświadczenia woli

na skutek apelacji powódki

od wyroku Sądu Okręgowego w B.

z dnia 16 grudnia 2013 r. sygn. akt I C 420/12

uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje do rozpoznania Sądowi Rejonowemu w B., w ramach toczącego się postępowania o podział majątku wspólnego pomiędzy stronami pod sygnaturą II Ns (...), pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego.

Na oryginale właściwe podpisy

UZASADNIENIE

Powódka, K. J. wniosła pozew przeciwko D. J., o uznanie oświadczenia woli, w postaci zgody na projekt o podziale majątku wspólnego z dnia 28 marca 2011 roku, za nieważne.

W uzasadnieniu powódka podała, iż w wyniku sporządzenia powyższego projektu wyraziła zgodę na to, aby na wypadek rozwodu, otrzymać z majątku wspólnego dwie działki znajdujące się w miejscowości Ł., których wartość w przedmiotowym porozumieniu została określona na 120.000 złotych każda oraz spłatę nakładów poniesionych z majątku wspólnego na majątek osobisty męża w wysokości 100.000 złotych. Powódka wskazała, że składając powyższe oświadczenie pozostawała pod wpływem błędu co do cen tych nieruchomości, bowiem w przeciwnym wypadku nie złożyłaby oświadczenia woli o takiej treści. Zdaniem powódki wartość działek była w rzeczywistości znacznie niższa, niż ta wskazana w sporządzonym projekcie. Podała, iż sprzedała jedną z działek ostatecznie za kwotę 70.000

złotych, a nie za 120.000 zł, co przemawia za tym, że mąż wprowadził ją w błąd co do ich wartości realnej. Ponadto podpisała oświadczenie z obawy przed odebraniem jej praw rodzicielskich do syna, jak również działała w silnym stresie spowodowanym rozstaniem z mężem. Powódka wskazała, iż nie wiedziała, że mąż posiada inne oszczędności niż te, o których mowa była we wskazanym projekcie o podziale majątku wspólnego. W związku z powyższym powódka złożyła oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych tego oświadczenia woli.

W odpowiedzi na pozew pozwany D. J. wniósł o oddalenie powództwa w całości oraz o zasądzenie kosztów postępowania.

Wyrokiem z dnia 16 grudnia 2013 r. Sąd Okręgowy w B. powództwo oddalił i nie obciążył powódki kosztami procesu.

Sąd ten ustalił, iż w dniu 28 marca 2011 roku powódka złożyła oświadczenie woli podpisując projekt podziału części majątku wspólnego. W projekcie tym ustalony został wstępny podział składników majątkowych, wchodzących w skład majątku wspólnego powódki i pozwanego. Strony określiły, iż na wypadek rozwodu, ich wola jest, aby tytułem podziału majątku wspólnego i zwrotu powódce nakładów z majątku wspólnego na majątek odrębny pozwanego, stały się własnością powódki: nieruchomości gruntowa niezabudowana o powierzchni 876 m² oznaczona w ewidencji gruntów jako działka nr (...), o księdze wieczystej nr (...) oraz nieruchomości gruntową niezabudowaną o powierzchni 876 m² oznaczona w ewidencji gruntów jako działka nr (...), o księdze wieczystej nr (...), obie nieruchomości położone w Ł., o wartościach określonych w projekcie na 120.000 złotych. Ponadto strony oświadczyły, iż oszczędności jakie zgromadzili na rachunkach bankowych wynoszą 100.000 zł i na wypadek rozwodu staną się one własnością powódki. Z kolei pozwanemu miała przyspać m.in. nieruchomości położona w Ł. KW nr (...). Powyższy projekt został sporządzony i zaakceptowany przez powódkę po poinformowaniu jej przez męża, iż chce on rozwiązać małżeństwo stron. Ponadto w osobnym porozumieniu strony ustaliły plan podziału kontaktów z synem. Powódka informację o rozwodzie ukrywała przed rodziną oraz przed znajomymi. Wyrokiem Sądu Okręgowego w B. z dnia 1 lipca 2011 roku orzeczono o rozwiązaniu małżeństwa stron przez rozwód. Ponadto wyrokiem tym Sąd dokonał na zgodny wniosek stron podziału wspólnego majątku, którym objęto trzy działki budowlane oraz oszczędności w wysokości 200.000 zł, w sposób określony w projekcie sporządzonym przez strony. Orzeczenie o rozwodzie uprawomocniło się z dniem 22 lipca 2011 roku, powódka nie wniosła apelacji od tego wyroku.

Powódka wystawiła na sprzedaż działkę o powierzchni 876 m², położoną w miejscowości Ł., objętą księgą wieczystą Kw nr (...), którą uprzednio otrzymała w wyniku podziału majątku wspólnego, dokonanego w wyroku rozwodowym. Następnie sprzedała przedmiotową działkę w dniu 19 marca 2012 roku za cenę 70.000 zł.

Na stronie internetowej (...) zamieszczone były ogłoszenia z ofertami sprzedaży działek położonych w miejscowości Ł. na czerwiec 2012 r. ze średnią ceną 140-145 zł za metr kwadratowy.

W listopadzie 2011 roku powódka złożyła w Sądzie Rejonowym w B. w II Wydziale Cywilnym wniosek o podział majątku wspólnego. Powódka wniosła o podział pozostałych przedmiotów majątkowych wchodzących w skład majątku wspólnego, a nie objętych podziałem w wyroku rozwiązującym małżeństwo stron przez rozwód.

Powódka w dniu 12 czerwca 2012 roku złożyła oświadczenie woli o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia woli złożonego D. J. w dniu 28 marca 2011 roku z powodu działania pod wpływem błędu, który został wywołany przez pozwanego w zakresie wyceny działek oraz stanu oszczędności zgromadzonych na kontach bankowych w okresie trwania małżeństwa, a także podpisania tego oświadczenia pod groźbą pozbawienia praw rodzicielskich.

Na podstawie opinii biegłego Sąd ustalił wartość rynkową nieruchomości położonych w Ł. będących przedmiotem projektu podziału majątku wspólnego stron, na dzień 28 marca 2011 roku w sposób następujący:

- działka nr (...) KW nr (...) – 91.000 zł

- działka nr (...) KW nr (...) – 90.000 zł

- działka nr (...) KW nr (...) – 91.000 zł

Wskazując na treść art. 84 kc oraz powołując poglądy doktryny i orzecznictwa w przedmiocie wykładni tego przepisu Sąd Okręgowy uznał, że powódka nie wykazała zaistnienia przesłanek określonych w art. 84 § 2 kc.

Co do kwestii wartości sprzedanej przez powódkę działki, która przez biegłego została oszacowana na kwotę 90.000 zł, Sąd I-instancji doszedł do przekonania, iż strony projektu podziału majątku wspólnego mogły pozostawać w przekonaniu, iż za przedmiotowe działki uda się uzyskać cenę ok. 120.000 zł. Takie bowiem ogłoszenia także znajdowały się na stronach internetowych poświęconych obrotowi nieruchomościami, czym strony sugerowały się spisując przedmiotowy projekt. Cena określona przez strony była zatem właściwa wedle ich oceny, bowiem czym innym jest wartość rynkowa nieruchomości, a czym innym kwota za jaką oferuje się nieruchomość. Obrót nieruchomościami zawsze obarczony jest pewnym ryzykiem inwestycyjnym, co jednak nie uzasadnia uchylenia się od treści złożonego oświadczenia woli złożonego przez powódkę w przedmiotowym projekcie.

Nadto – zdaniem Sądu Okręgowego powódka powinna znać wartość nieruchomości, przynajmniej szacunkową, której była współwłaścicielem lub taką informację uzyskać, gdyż nie była to wiedza trudno dostępna, podstępnie zatajona przez pozwanego. Pozwany nie wytworzył wokół powódki fałszywej rzeczywistości, pewnej fikcji, która mogłaby uzasadniać pozostawanie w błędzie. Skoro powódka w swym przekonaniu, nie zadbała wówczas należycie o własne interesy to powinna ponosić tego skutki.

Sąd I-instancji zważył też, że powódka nie wykazała, że gdyby wiedziała, iż nieruchomości objęte przedmiotowym projektem warte są takie kwoty, na jakie wycenił je biegły w niniejszym postępowaniu, a nie 120.000 zł, jak oszacowała uprzednio z pozwanym, złożyłaby oświadczenie innej treści lub nie złożyłaby go wcale. Powódka sama przyznała, iż składając przedmiotowe oświadczenie woli działała przede wszystkim w celu zachowania relacji i podpisałaby wówczas każdy dokument. Zatem nie można zachowania powódki rozpatrywać w granicach błędu, a jedynie jako pewną sprzeczność co do własnych motywów oraz pobudek kierujących zachowaniem. Motywy wewnętrzne kierujące powódką nie znalazły żadnego odzwierciedlenia w treści przedmiotowego oświadczenia woli.

We wniesionej apelacji powódka K. J. zaskarżyła wyrok Sądu Okręgowego domagając się jego zmiany poprzez uwzględnienie powództwa oraz zasądzenie kosztów procesu wg norm przepisanych.

Skarżąca zarzuciła:

- 1) naruszenie art. 86 § 1 kc poprzez jego niezastosowanie w ustalonym stanie faktycznym;
- 2) naruszenie art. 233 kpc poprzez dokonanie dowolnej oceny dowodów;
- 3) naruszenie art. 328 § 2 kpc poprzez pominięcie okoliczności istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy, a ustalonych na podstawie zeznań stron postępowania.

W odpowiedzi na apelację pozwany D. J. domagał się jej oddalenia oraz zasądzenia kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Jak wynika z treści żądania pozwu, powódka domagała się ustalenia, że jej oświadczenie woli wyrażone w umowie zawartej przez strony w dniu 28 marca 2011 r. nazwanej „Projektem podziału majątku wspólnego” jest nieważne. Jako podstawę nieważności tego oświadczenia woli powódka wskazywała jego wadę w postaci błędu (art. 84 kc), a nawet błędu wywołanego podstępnie (art. 86 § 1 kc).

Pozew w niniejszej sprawie został złożony w Sądzie Okręgowym w B. w dniu 18.06.2012 r. (k: 20). Wcześniej bo w listopadzie 2010 r. powódka wniosła do Sądu Rejonowego w B. wniosek o podział majątku wspólnego zgromadzonego w czasie trwania wspólności ustawowej z D. J.. Według treści tego wniosku podziałem miały być objęte nakłady

poczynione z majątku wspólnego stron w postaci wybudowanego domu na majątek osobisty D. J. oraz szereg ruchomości wskazanych we wniosku (k: 2-5 akt I Ns (...) SR w B.). W odpowiedzi na wniosek uczestnik postępowania (a pozwany w niniejszej sprawie) domagał się oddalenia wniosku o podział majątku wspólnego zarzucając, że strony już dokonały całkowitego podziału majątku wspólnego według projektu podziału sporządzonego w dniu 28.03.2011 r. Projekt ten stał się podstawą dokonania częściowego podziału majątku w zakresie nieruchomości wchodzących w skład majątku wspólnego w wyroku orzekającym rozwód pomiędzy stronami, zaś pozostałymi składnikami tego majątku, w tym nakładami z majątku wspólnego na majątek osobisty D. J., strony podzieliły się zgodnie z projektem podziału majątku z dnia 28.03.2011 r. oraz ustnie (co do składników ruchomych). (k: 16-20 akt Ns (...)). Wobec takiego stanowiska uczestnika postępowania w sprawie podziałowej, powódka wystąpiła z pozwem w niniejszej sprawie, w którym domaga się ustalenia nieważności swego oświadczenia woli wyrażonego w „Projekcie podziału majątku” z dnia 28.03.2011 r. przez co zmierza do wykazania, że błędne jest stanowisko D. J. prezentowane w sprawie o podział majątku wspólnego co do tego, że między stronami nastąpił już całkowity podział majątku, w tym, że nastąpiło rozliczenie nakładów dokonanych z majątku wspólnego na majątek osobisty pozwanego. Tak skonkretyzowany spór ogniskuje się więc wokół zagadnienia o istnienie uprawnienia do żądania podziału majątku wspólnego.

W myśl art. 567 § 3 kpc do postępowania o podział majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej między małżonkami stosuje się odpowiednio przepisy o dziale spadku. Te zaś, w art. 688 kpc odwołują się z kolei do odpowiedniego stosowania przepisów o zniesieniu współwłasności, a w szczególności art. 618 § 2 i 3 kpc. Oznacza to, że w postępowaniu o podział majątku wspólnego występuje obligatoryjna kumulacja roszczeń. Wprawdzie przepis art. 688 kpc (w zw. z art. 567 § 3 kpc) stanowi, że do dziale spadku stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące współwłasności, a w szczególności art. 618 § 2 i 3 kpc, to należy przyjąć, że ma również zastosowanie § 1 art. 618 kpc, gdyż do tego uregulowania odwołują się przepisy zawarte w § 2 i 3 art. 618 kpc. (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17.12.1998 r., I CKN 934/97, LEX nr 688658)

Przepis art. 618 § 1 kpc wymienia trzy rodzaje spraw, które podlegają rozpoznaniu w postępowaniu innym aniżeli postępowanie o zniesienie współwłasności i w zasadzie należą do drogi procesu. Jednak od chwili wszczęcia postępowania o zniesienie współwłasności ta droga ich rozpoznawania jest wyłączona. Do tego rodzaju spraw należą między innymi spory o prawo żądania zniesienia współwłasności, a przenosząc to na grunt postępowania o podział majątku wspólnego – o prawo żądania podziału majątku wspólnego.

Z chwilą wszczęcia postępowania o podział majątku wspólnego nie jest zatem dopuszczalne odrębne postępowanie o ustalenie nieważności umowy w przedmiocie podziału majątku wspólnego do czego w istocie zmierza powódka w niniejszej sprawie. Ustalenie nieważności tej umowy skutkowałoby bowiem tym, że umowny podział majątku pomiędzy stronami nie nastąpił, co oznaczałoby istnienie prawa powódki do żądania podziału majątku w postępowaniu sądowym. W przeciwnym wypadku, gdyby kwestionowana umowa okazała się ważna i skuteczna uprawnienie do żądania podziału majątku w części objętej tą umową, mogłoby okazać się bezpodstawne, skoro przed wszczęciem tego postępowania strony ważnie i skutecznie podzieliły się składnikami majątku wspólnego oznaczonymi w umowie.

W sytuacji, gdy po wszczęciu postępowania o podział majątku wspólnego wszczęto proces o ustalenie nieważności umowy w przedmiocie podziału tego majątku zawartej uprzednio przez strony (co miało miejsce w okolicznościach niniejszej sprawy), sprawa powinna zostać przekazana sądowi prowadzącemu postępowanie podziałowe. Ewentualne uchybienie w tym zakresie nie wiąże się co prawda z nieważnością postępowania i nie skutkuje koniecznością odrzucenia pozwu ani koniecznością zniesienia postępowania w razie uchylenia wyroku przez Sąd II-instancji, stanowi jednak przeszkodę procesową, zaś niedopuszczalność prowadzenia równoległych postępowań skutkuje obligatoryjnym zastosowaniem art. 618 § 2 kpc. Obowiązkiem sądu prowadzącego postępowanie podziałowe jest wyjaśnienie, czy toczy się postępowanie w sprawach wymienionych w art. 618 § 1 kpc, a obowiązkiem sądu prowadzącego takie postępowanie jest wyjaśnienie, czy nie zostało wszczęte postępowanie podziałowe. W razie ustalenia, że postępowanie takie się toczy przed innym sądem, sąd rozpoznający sprawę przekazuje jej rozpoznanie

sądowi przed którym toczy się postępowanie o podział majątku wspólnego (§ 138 w zw. z § 137 ust. 2 regulaminu urzędowania sądów powszechnych).

Z materiału procesowego sprawy wynika, że Sąd I-instancji miał wiedzę co do tego, że przed wniesieniem pozwu w niniejszej sprawie zawisła pomiędzy stronami sprawa o podział majątku wspólnego przed Sądem Rejonowym w B., bowiem akta tej ostatniej sprawy zostały załączone do akt sprawy niniejszej. Mimo, wynikającej z art. 618 § 2 kpc, niedopuszczalności postępowania w przedmiotowej sprawie Sąd Okręgowy je przeprowadził i rozstrzygnął sprawę merytorycznie. Sąd odwoławczy ma natomiast obowiązek usunąć stan niezgodny z prawem. W wyroku Sądu Najwyższego z dnia 8.02.2012 r, w sprawie V CSK 49/11 (LEX nr 1119572), wydanym na tle zbliżonej sytuacji procesowej stwierdzono, że w takich warunkach zachodzi swoista zawisłość sporu, co powoduje konieczność uchylenia z urzędu przez Sąd II-giej instancji zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy sądowi prowadzącemu postępowanie podziałowe. Podzielając powyższy pogląd, Sąd Apelacyjny uznał, że bez badania merytorycznej zasadności zaskarżonego wyroku, wyrok ten podlegał uchyleniu, a sprawa przekazaniu do ponownego rozpoznania przez Sąd Rejonowy w B., w ramach toczącego się postępowania o podział majątku wspólnego pomiędzy stronami.

Wobec powyższego rozstrzygnięcia, nie jest możliwe odniesienie się do poszczególnych zarzutów apelacji powódki, skoro postępowanie dotyczące ważności umowy zawartej przez strony w dniu 28.03.2011 r. będzie ponownie prowadzone w sprawie o podział majątku wspólnego i w tej sprawie Sąd Rejonowy dokona własnych ustaleń i oceni je w świetle przepisów prawa materialnego.

Mając powyższe względy na uwadze, Sąd Apelacyjny, na mocy art. 386 § 4 kpc orzekł jak w sentencji.